

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Міжнародна фінансова допомога як джерело доходів Державного бюджету України

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи 472

заочної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Ткачук Руслана Русланівна _____

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту

Грубляк Оксана Михайлівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ червня 2026 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту

доц. Харабара В.М.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ.....	6
1.1. Економічна суть, форми та класифікація міжнародної фінансової допомоги	6
1.2. Роль міжнародної фінансової допомоги у структурі доходів державного бюджету: теоретичні підходи	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ДОХОДАХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	18
2.1. Динаміка, структура та джерела міжнародної фінансової допомоги Україні.....	18
2.2. Оцінка зовнішніх джерел фінансування державного бюджету України під час воєнного стану	30
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ.....	39
3.1. Ризики, виклики та ефективність використання міжнародної фінансової допомоги в умовах війни.....	39
3.2. Напрями підвищення ефективності залучення і використання міжнародної фінансової допомоги для забезпечення бюджетної стійкості	43
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

В умовах повномасштабної війни та глибоких соціально-економічних трансформацій фінансова система України зазнає суттєвих викликів, пов'язаних із необхідністю забезпечення стабільного функціонування держави, виконання соціальних зобов'язань та фінансування оборонних потреб. За таких обставин особливого значення набуває формування доходів державного бюджету, серед джерел яких вагоме місце посідає міжнародна фінансова допомога. Міжнародна фінансова допомога виступає не лише інструментом покриття бюджетного дефіциту, але й важливим фактором підтримки макрофінансової стабільності, відновлення економіки та реалізації структурних реформ.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. Значні обсяги грантів, кредитів та інших форм підтримки, що надходять від міжнародних фінансових організацій, урядів іноземних держав та донорських установ, потребують ефективного управління, прозорого використання та інтеграції у бюджетний процес. Водночас посилюються ризики залежності від зовнішнього фінансування, зростання боргового навантаження та необхідність забезпечення результативності використання залучених ресурсів.

Питання міжнародної фінансової допомоги широко досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Значний внесок у розвиток теоретичних підходів до аналізу державних фінансів зробили класики економічної науки, зокрема Дж. М. Кейнс, Р. Масгрейв, В. Танзі, а також сучасні дослідники, серед яких А. Алезіна, Д. Доллар, Д. Асемоглу, Дж. Робінсон та інші. В українській науковій думці питання міжнародної фінансової допомоги та її впливу на економіку досліджували І. Боднарюк, Т. Мединська, М. Кужелев, О. Мороз, В. Косик, М. Прохорова та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання ефективності використання міжнародної допомоги в

умовах війни та її впливу на бюджетну стійкість потребують подальшого поглибленого аналізу.

Метою роботи є дослідження сутності, ролі та ефективності міжнародної фінансової допомоги як джерела доходів Державного бюджету України, а також визначення напрямів підвищення ефективності її залучення та використання для забезпечення бюджетної стійкості.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі завдання:

- розкрити економічну суть, форми та класифікацію міжнародної фінансової допомоги;
- дослідити теоретичні підходи до визначення її ролі у структурі доходів державного бюджету;
- проаналізувати динаміку, структуру та джерела міжнародної фінансової допомоги Україні;
- оцінити зовнішні джерела фінансування державного бюджету в умовах воєнного стану;
- визначити основні ризики та виклики використання міжнародної допомоги;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності її залучення та використання.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів Державного бюджету України. Предметом дослідження виступає міжнародна фінансова допомога як складова доходної частини бюджету та інструмент забезпечення фінансової стійкості держави.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, статистичного аналізу, системного підходу, що дозволило комплексно оцінити роль міжнародної фінансової допомоги у бюджетному процесі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів та рекомендацій органами державної

влади при формуванні бюджетної політики, а також у подальших наукових дослідженнях проблем фінансової стійкості та міжнародного фінансування.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, зокрема бюджетне законодавство та підзаконні акти Міністерства фінансів України, офіційні статистичні дані Державної казначейської служби України та Міністерства фінансів України, аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світового банку, Європейського Союзу), а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. Додатково використано інформаційні ресурси міжнародних організацій, які відображають обсяги та напрями фінансової підтримки України, що дозволило забезпечити достовірність і комплексність проведеного аналізу.

Структура роботи включає три розділи, у яких послідовно розглянуто теоретичні засади міжнародної фінансової допомоги, проведено аналіз її ролі у доходах державного бюджету України та визначено проблеми і перспективи підвищення ефективності її використання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

1.1. Економічна суть, форми та класифікація міжнародної фінансової допомоги

Міжнародна фінансова допомога в сучасних умовах глобалізації та зростання макроекономічних дисбалансів виступає важливим інструментом підтримки фінансової стабільності держав, особливо тих, що перебувають у стані економічної трансформації або зазнають впливу кризових явищ.

Для України, яка функціонує в умовах воєнного стану та суттєвого дефіциту бюджетних ресурсів, така допомога набуває не лише допоміжного, а й системоутворюючого значення у формуванні доходів державного бюджету. Це зумовлює необхідність глибокого теоретичного осмислення економічної суті міжнародної фінансової допомоги, її та класифікаційних ознак.

Міжнародна фінансова допомога у сучасній економічній науці розглядається як специфічна форма перерозподілу фінансових ресурсів на глобальному рівні, яка спрямована на підтримку макроекономічної стабільності, стимулювання розвитку та подолання кризових явищ у країнах-реципієнтах.

Економічна суть міжнародної фінансової допомоги проявляється через сукупність фінансових відносин між державами, міжнародними організаціями та іншими донорами, що виникають у процесі мобілізації, розподілу та використання ресурсів на умовах поворотності або безповоротності, платності або безоплатності, а також цільового призначення.

З позиції функціонального підходу міжнародна фінансова допомога виконує декілька ключових ролей:

- виступає джерелом фінансового забезпечення бюджетного дефіциту;
- є інструментом стабілізації платіжного балансу;

- забезпечує фінансування структурних реформ та відновлення економіки;

- сприяє інтеграції країни у світову фінансову систему.

Така багатфункціональність обумовлює її вагоме місце у системі державних фінансів, особливо в умовах криз і воєнних конфліктів.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування суті міжнародної фінансової допомоги, що зумовлено її багатокомпонентною природою. Узагальнення результатів досліджень провідних науковців дозволяє виокремити такі ключові положення:

1. Н. Губанова, В. Яцина, В. Коротун визначають міжнародну фінансову допомогу як важливий інструмент забезпечення економічної стабільності держави, підкреслюючи її роль у підтримці функціонування економіки в умовах кризових явищ [20].

2. Т. Мединська, І. Боднарюк, Н. Олійник обґрунтовують, що міжнародна допомога є комплексним ресурсом, який охоплює фінансові, гуманітарні та військові компоненти і формує основу для повоєнного відновлення економіки [29].

3. В. Панченко доводить, що міжнародна фінансова допомога виступає критично важливим джерелом фінансування відбудови економіки та реалізації інфраструктурних проєктів, особливо в умовах тривалого воєнного конфлікту [33].

4. О. Посаднєва, В. Смолієнко акцентують увагу на тому, що міжнародна фінансова допомога є складовою ресурсної бази державного бюджету, формуючи значну частину зовнішніх надходжень через гранти та кредити [36].

5. Т. Мединська підкреслює цільовий характер міжнародної допомоги, яка спрямовується на подолання наслідків війни, стабілізацію економіки та підтримку соціальної сфери [28].

6. Н. Пойда-Носик визначає міжнародну фінансову допомогу як важливе джерело економічного розвитку та євроінтеграційних процесів, що забезпечує доступ до ресурсів міжнародних фінансових інституцій та донорів [35].

7. Н. Виговська, О. Цисар (у ширшому контексті фінансової допомоги) доводять, що ключовими ознаками допомоги є наявність економічної вигоди, цільовий характер використання ресурсів та необхідність державного контролю, що дозволяє точніше ідентифікувати її економічну природу [17].

Таким чином, економічна суть міжнародної фінансової допомоги полягає у її здатності виступати не лише додатковим джерелом фінансових ресурсів, а й інструментом макроекономічного регулювання, структурної трансформації економіки та забезпечення фінансової стійкості держави. Міжнародна фінансова допомога формує систему взаємозалежностей між донорами і реципієнтами, де фінансові потоки поєднуються з інституційними змінами, реформами та стратегічними цілями розвитку.

Міжнародна фінансова допомога інтегрується у бюджетний процес через систему доходів і фінансування, формуючи окремий канал надходжень, який доповнює податкові та неподаткові джерела. Тобто, держава отримує можливість покривати розрив між доходами і видатками не лише за рахунок внутрішніх ресурсів, а й через зовнішню підтримку, що особливо критично в умовах війни або економічної кризи.

У бюджетному процесі міжнародна фінансова допомога виконує кілька взаємопов'язаних функцій, кожна з яких має конкретний економічний ефект:

По-перше, забезпечує фінансування дефіциту державного бюджету без посилення фіскального тиску. Наприклад, у 2022 – 2024 роках Україна отримувала значні обсяги грантової допомоги від ЄС і США, які спрямовувалися безпосередньо до державного бюджету для фінансування соціальних видатків (заробітні плати, пенсії, соціальні трансферти). Це дозволило уникнути різкого підвищення податків або неконтрольованої емісії грошей, що могло б спровокувати інфляцію.

По-друге, міжнародна фінансова допомога впливає на боргову стійкість держави. Тут важливим є співвідношення грантів і кредитів. Наприклад, пільгові кредити від міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світового банку) хоча й збільшують державний борг, але завдяки низьким відсотковим ставкам і

тривалим строкам погашення не створюють критичного боргового навантаження в короткостроковому періоді. Водночас гранти, на відміну від кредитів, не формують боргу взагалі, що підвищує фінансову стійкість. Таким чином, структура допомоги безпосередньо визначає рівень боргових ризиків.

По-третє, міжнародна фінансова допомога забезпечують макрофінансову стабілізацію та підтримку платіжного балансу. Наприклад, програми співпраці з МВФ передбачають надання коштів для поповнення міжнародних резервів та стабілізації валютного ринку. У випадку України це дозволило Національному банку України утримувати відносну стабільність обмінного курсу гривні навіть в умовах значного зовнішнього шоку. Через цей механізм міжнародна допомога опосередковано впливає і на бюджетну систему, оскільки стабільний валютний курс зменшує витрати на обслуговування зовнішнього державного боргу.

По-четверте, важливим є вплив на структуру і ефективність бюджетних видатків. Частина міжнародної фінансової допомоги має цільовий характер і спрямовується на конкретні проєкти або реформи. Наприклад, фінансування від Світового банку може бути прив'язане до реформ у сфері соціального захисту або охорони здоров'я. Це означає, що держава не лише отримує ресурси, а й змушена підвищувати ефективність їх використання, що в довгостроковій перспективі покращує якість бюджетної політики.

По-п'яте, міжнародна фінансова допомога виконує функцію каталізатора інституційних змін. Умови, які супроводжують кредити або програми бюджетної підтримки (так звані «умовності»), часто передбачають проведення реформ у податковій системі, управлінні державними фінансами, боротьбі з корупцією. Наприклад, співпраця з міжнародними донорами в Україні була пов'язана із впровадженням середньострокового бюджетного планування, підвищенням прозорості публічних фінансів та цифровізацією бюджетного процесу.

Водночас варто враховувати і певні ризики. Надмірна залежність від зовнішнього фінансування може знижувати стимули до мобілізації внутрішніх доходів, а також формувати залежність від політичних рішень донорів. Наприклад, затримки у надходженні міжнародної фінансової допомоги можуть

створювати касові розриви бюджету і вимагати екстрених заходів (внутрішніх запозичень або секвестру видатків).

Отже, міжнародна фінансова допомога є не просто додатковим джерелом доходів бюджету, а складним інструментом впливу на всю систему державних фінансів. Через механізми фінансування дефіциту державного бюджету, управління державним боргом, стабілізації макроекономічного середовища і стимулювання реформ міжнародна фінансова допомога формує основу фінансової стійкості держави. Її ефективність, у свою чергу, залежить від структури, умов залучення та здатності держави раціонально інтегрувати ці ресурси у бюджетний процес.

1.2. Роль міжнародної фінансової допомоги у структурі доходів державного бюджету: теоретичні підходи

У сучасній фінансовій науці питання ролі міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів державного бюджету набуває особливої актуальності в умовах зростання глобальної економічної нестабільності і посилення взаємозалежності національних економік. Традиційно основу доходів державного бюджету формують податкові надходження, однак у кризових ситуаціях, зокрема під час воєнних конфліктів чи глибоких економічних спадів, значення зовнішніх джерел фінансування істотно зростає. У цьому контексті міжнародна фінансова допомога трансформується з допоміжного інструменту у вагомий елемент ресурсної бази держави.

Теоретичні підходи до визначення ролі міжнародної фінансової допомоги у бюджетній системі базуються на різних концепціях – від класичних підходів фіскальної самодостатності до сучасних моделей відкритої економіки та фінансової інтеграції.

Узагальнення наукових підходів дозволяє виділити декілька ключових концептуальних напрямів:

1. Концепція фіскальної самодостатності (класичний підхід) – це класична теорія державних фінансів базується на ідеї, що держава повинна забезпечувати фінансування своїх видатків переважно за рахунок внутрішніх джерел — податків та внутрішніх запозичень. Представники цього підходу розглядають міжнародну фінансову допомогу як допоміжний і тимчасовий інструмент, який не повинен замінювати національну дохідну базу.

Зокрема, Р. Масгрейв обґрунтовує, що стійкість бюджетної системи залежить від здатності держави формувати власні доходи та ефективно їх перерозподіляти. У цьому контексті зовнішня допомога може порушувати фіскальну дисципліну та створювати залежність від зовнішніх джерел [8].

Подібної позиції дотримується В. Танзі, який у роботах щодо фіскальної політики підкреслює, що надмірна залежність від зовнішніх ресурсів може знижувати ефективність податкової системи та стимулювати фіскальну розбалансованість [10].

2. У межах кейнсіанської теорії міжнародна фінансова допомога розглядається як важливий інструмент стабілізаційної політики держави. В умовах економічного спаду або кризи держава може використовувати зовнішні ресурси для підтримки сукупного попиту, фінансування дефіциту бюджету та стимулювання економічної активності. Так, Дж. М. Кейнс обґрунтовує доцільність активного державного втручання в економіку, що в сучасних умовах доповнюється можливістю залучення зовнішніх фінансових ресурсів [7]. Сучасні дослідження розвивають цей підхід. Зокрема, А. Alesina, D. Dollar доводять, що міжнародна допомога може виконувати стабілізаційну функцію, особливо у країнах із низьким рівнем доходу або в кризових умовах [2].

3. Теорія відкритої економіки та фінансової інтеграції – у межах цієї концепції міжнародна фінансова допомога розглядається як органічна складова глобального руху капіталів. Державний бюджет у відкритій економіці формується не лише за рахунок внутрішніх, а й зовнішніх фінансових потоків, що дозволяє більш гнучко реагувати на макроекономічні виклики. Р. Дорнбуш, С. Фішер підкреслюють, що в умовах відкритої економіки зовнішні фінансові

ресурси, включаючи міжнародну допомогу, є важливим джерелом фінансування дефіциту платіжного балансу та бюджету [5].

4. Інституційний підхід акцентує увагу на тому, що ефективність міжнародної фінансової допомоги залежить не стільки від її обсягів, скільки від якості інституційного середовища країни-реципієнта. С. Burnside, D. Dollar доводять, що позитивний вплив міжнародної допомоги на економічне зростання проявляється лише за умов наявності ефективної економічної політики та належного державного управління [4]. Подібні висновки робить D. Acemoglu, J. Robinson, підкреслюючи, що інститути визначають, чи стане міжнародна допомога фактором розвитку, чи навпаки – джерелом неефективності та залежності [1].

5. Концепція сталого розвитку та допомоги як інвестиції – у сучасних дослідженнях міжнародна фінансова допомога дедалі частіше розглядається як інструмент довгострокового розвитку, а не лише як засіб покриття бюджетного дефіциту. J. Sachs обґрунтовує, що міжнародна допомога може виступати каталізатором економічного розвитку, якщо вона спрямовується на інвестиції в інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я [9]. У свою чергу, звіти World Bank та International Monetary Fund підкреслюють, що ефективне використання міжнародної допомоги сприяє формуванню стійкої дохідної бази бюджету у довгостроковій перспективі.

Таким чином, різні теоретичні підходи по-різному трактують роль міжнародної фінансової допомоги у бюджетній системі класичний підхід – як допоміжне і потенційно ризикове джерело; кейнсіанський – як інструмент макроекономічної стабілізації; теорія відкритої економіки – як складову глобального руху капіталу; інституційний підхід – як ресурс, ефективність якого залежить від якості управління; концепція сталого розвитку – як інвестицію у майбутнє економіки. Поєднання цих підходів дозволяє комплексно оцінити місце міжнародної фінансової допомоги у структурі доходів державного бюджету та зрозуміти, за яких умов вона стає чинником фінансової стійкості, а за яких – джерелом ризиків.

Бюджетна класифікація, затверджена наказом Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію», є систематизованим групуванням доходів, видатків, фінансування та боргу бюджету, що забезпечує єдність бюджетного обліку, аналізу та контролю [37]. У її межах міжнародна фінансова допомога відображається не в одному елементі, а через декілька класифікаційних блоків, що дозволяє комплексно врахувати її економічну природу.

Згідно з Бюджетним кодексом України і класифікацією доходів, усі надходження бюджету поділяються на:

- податкові;
- неподаткові;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти.

Міжнародна фінансова допомога належить саме до трансфертів.

У структурі доходів бюджету міжнародна допомога відображається за групою 40000000 «Офіційні трансферти». У межах цієї групи виділяються 41000000 «Офіційні трансферти від урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ». Саме тут обліковуються:

- гранти від іноземних держав (наприклад, США, країни ЄС);
- допомога від міжнародних організацій (МВФ, Світовий банк, ЄС);
- кошти міжнародних програм підтримки бюджету.

Таким чином, міжнародна фінансова допомога має безповоротний або цільовий характер і не є результатом внутрішньої економічної діяльності, тому віднесена до трансфертів, а не до податкових чи неподаткових доходів.

Міжнародна фінансова допомога є доходами державного бюджету. Якщо фінансові ресурси надається у формі кредитів, то тоді вони відображається не в доходах, а у класифікації фінансування бюджету (за типом кредитора), де виділяється зовнішнє фінансування; фінансування від міжнародних фінансових організацій. Ці кошти збільшують фінансові ресурси державного бюджету; але одночасно формують державний борг.

Бюджетна класифікація чітко відображає економічну природу різних форм міжнародної допомоги (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Бюджетна класифікація міжнародної фінансової допомоги в Україні

Форма допомоги	Відображення в бюджеті	Економічний зміст
Гранти	Доходи (трансфери)	Збільшують дохідну базу бюджету
Бюджетна підтримка (грантова)	Доходи державного бюджету	Фінансує видатки без збільшення державного боргу
Пільгові кредити	Фінансування державного бюджету	Джерело покриття дефіциту державного бюджету
Позики МФО	Фінансування + державного борг	Формують державний борг
Технічна допомога	Частково позабюджетно / видатки	Не завжди прямо проходить через доходи державного бюджету

Бюджетна класифікація міжнародної фінансової допомоги в Україні побудована за принципом економічної суті фінансових потоків, а не їх формальної назви. Це означає, що гранти → доходи бюджету (трансфери); кредити → джерела фінансування дефіциту. Такий підхід забезпечує прозорість бюджетного процесу, дозволяє оцінити реальний вплив міжнародної допомоги на фінансову стійкість держави та уникнути спотворення показників доходів бюджету.

Ефективність міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів державного бюджету та забезпеченні фінансової стійкості держави значною мірою визначається дотриманням базових принципів її залучення та використання. Ці принципи формують своєрідні «правила гри», які забезпечують не лише надходження ресурсів, а й їх раціональну інтеграцію у бюджетний процес, мінімізуючи ризики неефективності та залежності від зовнішнього фінансування.

1. Принцип цільового використання передбачає спрямування міжнародної фінансової допомоги виключно на ті напрями, для яких вона була надана,

відповідно до погоджених програм, проєктів або бюджетних потреб. Це означає, що кожен фінансовий ресурс має чітко визначене призначення — від фінансування соціальних виплат до реалізації інфраструктурних або реформаторських заходів.

Економічна логіка цього принципу полягає у забезпеченні максимальної віддачі від залучених ресурсів. Наприклад, якщо грант ЄС надається для підтримки енергетичного сектору, його використання на інші цілі (навіть соціально важливі) знижує ефективність допомоги та може призвести до втрати довіри донорів.

Для України у воєнний період цей принцип проявляється, зокрема, у використанні бюджетної підтримки на виплату заробітних плат у бюджетній сфері; фінансування соціальних трансфертів; підтримку критичної інфраструктури.

Недотримання цільового характеру використання ресурсів може спричинити припинення фінансування; необхідність повернення коштів; погіршення міжнародної репутації держави.

2. Принцип прозорості і підзвітності означає відкритість інформації щодо обсягів, джерел, умов залучення та напрямів використання міжнародної фінансової допомоги, а також обов'язкову звітність перед донорами та суспільством. Цей принцип забезпечує контроль за використанням коштів; зниження корупційних ризиків; підвищення довіри міжнародних партнерів. На практиці це реалізується через публікацію бюджетних даних (наприклад, через портали відкритих фінансів); проведення аудиту (внутрішнього та міжнародного); звітність перед міжнародними організаціями.

Для України важливим прикладом є вимоги міжнародних партнерів щодо прозорості державних закупівель; цифровізації бюджетного процесу; контролю за використанням коштів через системи типу ProZorro. Таким чином, прозорість і підзвітність виступають інституційною основою ефективного використання допомоги.

3. Принцип ефективності та результативності передбачає досягнення максимально можливого економічного і соціального ефекту від використання міжнародної фінансової допомоги при мінімальних витратах ресурсів. Ефективність означає раціональне використання коштів; мінімізацію втрат і нецільових витрат. Результативність – це досягнення конкретних цілей (наприклад, відновлення інфраструктури, стабілізація економіки); вимірювані результати (кількісні та якісні показники). Наприклад, ефективне використання допомоги Світового банку може проявлятися у модернізації системи соціального захисту; підвищенні якості державних послуг; зростанні економічної активності. Натомість неефективне використання ресурсів призводить до збільшення боргового навантаження без відповідного економічного ефекту; втрати довіри донорів; зниження впливу допомоги на розвиток економіки.

4. Принцип узгодженості з бюджетною політикою (policy alignment) передбачає, що міжнародна фінансова допомога повинна бути інтегрована у національну бюджетну систему та відповідати стратегічним пріоритетам державної фінансової політики. Йдеться про узгодження допомоги з бюджетною стратегією; включення її у середньострокове бюджетне планування; відповідність національним програмам розвитку. Економічна логіка полягає у тому, що допомога не повинна дублювати внутрішні витрати; суперечити державним пріоритетам; створювати дисбаланси у бюджетній системі.

Наприклад, міжнародна бюджетна підтримка в Україні узгоджується з потребами фінансування дефіциту бюджету; програмами макрофінансової стабілізації; стратегіями відновлення економіки. Якщо цей принцип не дотримується, можуть виникати неефективний розподіл ресурсів; перевантаження окремих секторів; фрагментація бюджетної політики.

Зазначені принципи формують системну основу залучення міжнародної фінансової допомоги та визначають її вплив на бюджетний процес. Їх дотримання забезпечує трансформацію зовнішніх фінансових ресурсів у реальний інструмент фінансової стабілізації та економічного розвитку, тоді як їх ігнорування підвищує ризики неефективності, залежності та макроекономічної

нестабільності. Таким чином, міжнародна фінансова допомога є ефективною лише за умови її інтеграції у прозору, узгоджену та результативну систему управління державними фінансами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ДОХОДАХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка, структура та джерела міжнародної фінансової допомоги Україні

У сучасних умовах функціонування економіки України, що характеризуються високим рівнем невизначеності, воєнними викликами та суттєвим дефіцитом бюджетних ресурсів, міжнародна фінансова допомога стала одним із ключових джерел підтримки державних фінансів. Її роль виходить за межі допоміжного інструменту, трансформуючись у системоутворюючий елемент доходної частини бюджету та важливий чинник забезпечення макрофінансової стабільності.

Аналіз динаміки, структури та джерел міжнародної фінансової допомоги дозволяє виявити тенденції її залучення, оцінити ступінь залежності державного бюджету від зовнішніх ресурсів, а також визначити ключових донорів і форми підтримки. Особливого значення набуває дослідження змін у співвідношенні між грантовими та борговими інструментами, що безпосередньо впливає на рівень боргового навантаження та фінансову стійкість держави.

Крім того, структурний аналіз міжнародної допомоги дає можливість простежити трансформацію підходів до її надання – від переважання кредитних ресурсів у докризовий період до зростання частки грантового фінансування в умовах війни. Це, у свою чергу, формує підґрунтя для оцінки ефективності зовнішньої фінансової підтримки та визначення її ролі у забезпеченні збалансованості державного бюджету України.

Для оцінки ролі міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів Державного бюджету України доцільно проаналізувати її динаміку, структуру та співвідношення із загальними бюджетними надходженнями. Особливої

актуальності такий аналіз набуває в умовах воєнного стану, коли зовнішні ресурси стали одним із ключових джерел фінансового забезпечення держави. Дані табл. 2.1 дозволяють простежити зміну обсягів доходів бюджету, офіційних трансфертів та їх основної складової – допомоги від Європейського Союзу, урядів іноземних держав і міжнародних організацій, а також оцінити темпи їх зростання.

Таблиця 2.1

Динаміка доходів Державного бюджету України і міжнародної фінансової допомоги у 2023–2025 роках [21]

Показник	2023, млрд грн	2024, млрд грн	Темп росту 2024 року до 2023 року, %	2025, млрд грн	Темп росту 2025 року до 2024 року, %
Доходи державного бюджету	2671,9	3122,7	116,9	3834,2	122,8
Офіційні трансферти	476,3	500,4	105,1	600,1	119,9
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	433,4	473,9	109,3	584,0	123,2

Аналіз наведених даних свідчить про стійку тенденцію до зростання доходів Державного бюджету України протягом 2023–2025 років. Зокрема, у 2024 році обсяг доходів зріс з 2671,9 млрд грн до 3122,7 млрд грн, що відповідає темпу зростання 116,9%. У 2025 році ця тенденція посилилася – доходи досягли 3834,2 млрд грн, а темп приросту становив 122,8%. Така динаміка свідчить про поступове відновлення фінансового потенціалу держави, однак значною мірою вона забезпечується саме за рахунок зовнішніх джерел.

Важливе місце у структурі доходів займають офіційні трансферти, які у 2023 році становили 476,3 млрд грн. У 2024 році їх обсяг зріс до 500,4 млрд грн

(темپ росту – 105,1%), а у 2025 році – до 600,1 млрд грн (119,9%). Це вказує на збереження високої ролі міжнародної допомоги у фінансуванні державних потреб, хоча темпи її зростання у 2024 році були нижчими порівняно із загальними доходами бюджету. Водночас у 2025 році спостерігається прискорення приросту трансфертів, що свідчить про посилення підтримки України з боку міжнародних партнерів.

Особливої уваги заслуговує показник офіційних трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав та міжнародних організацій, який фактично формує основну частину всіх трансфертів. У 2023 році його обсяг становив 433,4 млрд грн, або понад 90% загального обсягу офіційних трансфертів. У 2024 році цей показник зріс до 473,9 млрд грн (109,3%), а у 2025 році – до 584,0 млрд грн (123,2%). Це свідчить про те, що міжнародна фінансова допомога має чітко виражену зовнішню спрямованість і залежить переважно від підтримки ключових міжнародних донорів.

Якщо розглядати структурний аспект, то частка офіційних трансфертів у загальних доходах бюджету залишається суттєвою. У 2023 році вона становила приблизно 17,8%, у 2024 році – близько 16,0%, а у 2025 році – близько 15,6%. Це свідчить про певне зниження відносної залежності бюджету від трансфертів, попри їх абсолютне зростання. Така тенденція може бути пояснена більш швидким зростанням власних доходів держави порівняно з обсягами міжнародної допомоги.

Водночас частка трансфертів від іноземних партнерів у загальному обсязі офіційних трансфертів залишається стабільно високою – понад 90% у всі досліджувані роки. Це підтверджує, що міжнародна фінансова допомога є домінуючим компонентом офіційних трансфертів і відіграє визначальну роль у формуванні цієї статті доходів.

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що міжнародна фінансова допомога впродовж 2023–2025 років виступає одним із ключових джерел формування доходів Державного бюджету України. Незважаючи на поступове зниження її частки у структурі доходів, вона зберігає критично

важливе значення для забезпечення бюджетної стабільності. Водночас зростання абсолютних обсягів допомоги, особливо у 2025 році, свідчить про посилення міжнародної підтримки України та її вагому роль у фінансовому забезпеченні держави в умовах воєнного часу.

Важливим етапом аналізу ролі міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів Державного бюджету України є оцінка рівня виконання планових показників. Такий підхід дозволяє визначити не лише фактичні обсяги надходжень, а й ступінь точності бюджетного планування, а також залежність бюджетної системи від зовнішніх джерел фінансування. Дані табл. 2.2 відображають рівень виконання плану за основними складовими доходів, зокрема офіційними трансфертами та їх ключовою частиною – допомогою від Європейського Союзу, урядів іноземних держав і міжнародних організацій.

Таблиця 2.2

Рівень виконання планових показників доходів Державного бюджету України та міжнародної фінансової допомоги у 2023–2025 роках [21]

Показник	2023	Рівень виконання плану, %	2024	Рівень виконання плану, %	2025	Рівень виконання плану, %
Доходи державного бюджету	2671,9	117,9	3122,7	98,1	3834,2	95,9
Офіційні трансферти	476,3	671,8	500,4	507,5	600,1	102,8
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	433,4	1463,0	473,9	690,3	584,0	88,6

Аналіз рівня виконання планових показників доходів державного бюджету свідчить про суттєві коливання у точності бюджетного прогнозування протягом

досліджуваного періоду. У 2023 році доходи бюджету були виконані на 117,9%, що означає значне перевищення фактичних надходжень над запланованими. Така ситуація пояснюється, зокрема, недооцінкою обсягів міжнародної фінансової допомоги та високим рівнем невизначеності в умовах війни. У 2024 році спостерігається протилежна тенденція – рівень виконання становив 98,1%, що свідчить про більш реалістичне планування, хоча й із незначним недовиконанням. У 2025 році цей показник знизився до 95,9%, що може вказувати на певні труднощі у забезпеченні запланованих доходів або переоцінку можливостей їх мобілізації.

Найбільш показовими є дані щодо офіційних трансфертів, які демонструють значні відхилення від планових показників. У 2023 році рівень виконання становив 671,8%, що означає перевищення плану більш ніж у 6 разів. Це свідчить про те, що обсяги міжнародної допомоги суттєво перевищили очікування уряду, що, у свою чергу, обумовлено екстраординарною підтримкою України з боку міжнародних партнерів у перший рік повномасштабної війни. У 2024 році цей показник знизився до 507,5%, однак залишався надзвичайно високим, що підтверджує збереження значного рівня невизначеності щодо обсягів зовнішнього фінансування.

У 2025 році ситуація суттєво змінилася: рівень виконання плану за офіційними трансфертами становив 102,8%, що свідчить про суттєве підвищення якості бюджетного планування та наближення фактичних показників до прогнозних. Це пов'язано зі стабілізацією механізмів міжнародної підтримки та кращою прогнозованістю її обсягів.

Особливу увагу слід приділити показнику трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав та міжнародних організацій, який демонструє ще більші відхилення від плану. У 2023 році рівень виконання становив 1463,0%, тобто фактичні надходження перевищили план майже у 15 разів. Це свідчить про надзвичайно низьку прогнозованість зовнішньої допомоги на початковому етапі війни. У 2024 році цей показник знизився до 690,3%, проте залишався значно

вищим за 100%, що підтверджує збереження тенденції перевищення планових обсягів.

Водночас у 2025 році спостерігається кардинальна зміна – рівень виконання становив лише 88,6%, що означає недоотримання запланованих обсягів міжнародної допомоги. Така ситуація може бути наслідком як завищених очікувань щодо обсягів підтримки, так і затримок у її надходженні або зміни умов фінансування з боку донорів.

Отже, аналіз рівня виконання планових показників свідчить про те, що міжнародна фінансова допомога є не лише важливим, але й високоволатильним джерелом доходів державного бюджету України. У 2023–2024 роках спостерігалось суттєве перевиконання плану, що відображає непередбачуваний характер зовнішньої підтримки в умовах кризи. Водночас у 2025 році відбувається перехід до більш збалансованого, але водночас менш гарантованого рівня надходжень. Це підкреслює необхідність удосконалення бюджетного планування, підвищення точності прогнозів та зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування у довгостроковій перспективі.

Аналіз питомої ваги міжнародних фінансових трансфертів у доходах державного бюджету та офіційних трансфертах дозволяє оцінити їх відносну значимість та роль у забезпеченні фінансової стабільності держави. Такий підхід допомагає не лише визначити абсолютний внесок зовнішньої допомоги, а й зрозуміти, наскільки бюджетна система залежить від донорських ресурсів у різні роки, а також простежити тенденції зміни структури надходжень (рис. 2.1).

З наведених даних видно, що питома вага міжнародних трансфертів у загальній сумі доходів державного бюджету у 2023 році становила 16,2%. Це свідчить про значну роль зовнішніх ресурсів у покритті бюджетних потреб, зокрема в умовах воєнного стану та обмежених внутрішніх доходів. У 2024 році цей показник знизився до 15,2% і залишився на тому ж рівні у 2025 році. Незважаючи на абсолютне зростання обсягів міжнародної допомоги, зниження питомої ваги у загальних доходах бюджету відображає прискорене зростання

внутрішніх доходів держави, що сприяє зменшенню відносної залежності від зовнішніх джерел.

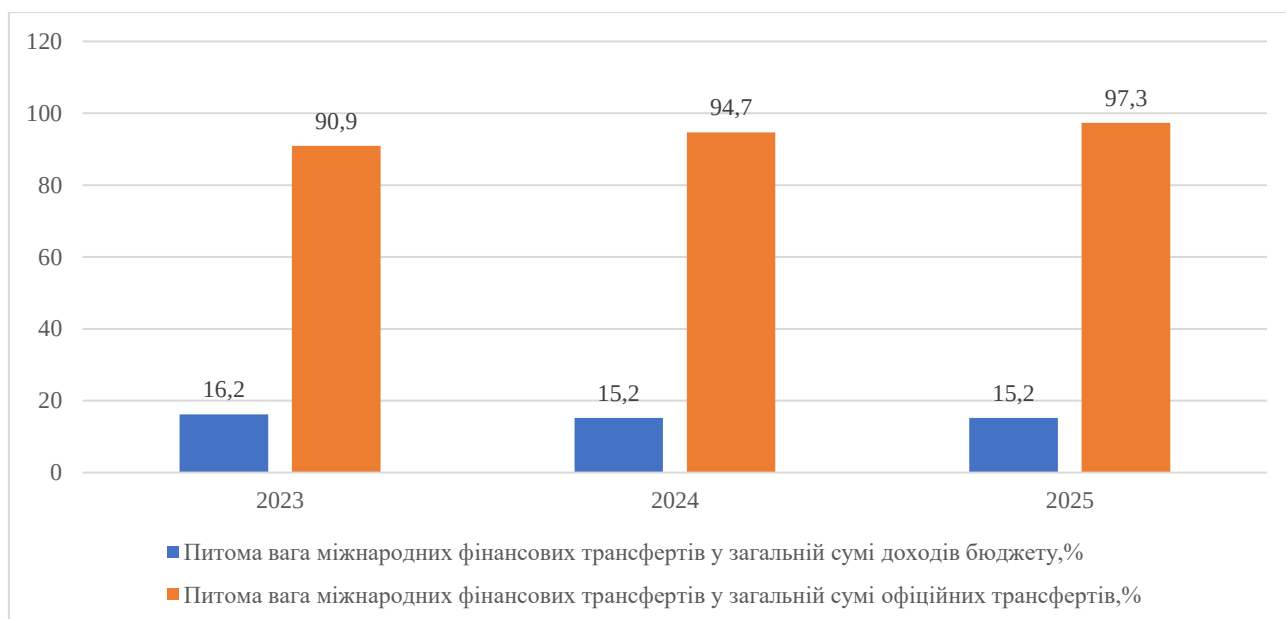

Рис. 2.1. Питома вага міжнародних фінансових трансфертів у доходах та офіційних трансфертах Державного бюджету України у 2023–2025 роках [21]

Водночас питома вага міжнародних трансфертів у загальній сумі офіційних трансфертів демонструє протилежну тенденцію – у 2023 році вона становила 90,9%, у 2024 році зросла до 94,7%, а у 2025 році – до 97,3%. Це означає, що практично всі офіційні трансферти формуються за рахунок міжнародної допомоги, і їх частка у структурі трансфертів постійно зростає. Така тенденція підкреслює домінуючу роль донорських ресурсів у формуванні офіційних трансфертів та підкреслює високий рівень зовнішньої підтримки бюджетної системи України.

Структурний аналіз свідчить про поступову концентрацію міжнародної допомоги у межах офіційних трансфертів, що підкреслює, що інші внутрішні та автономні джерела трансфертів відіграють мінімальну роль. Це має як позитивний аспект – гарантовану підтримку ключових статей видатків, так і ризиковий – високий рівень залежності від зовнішніх партнерів.

Проведений аналіз показує, що міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у структурі офіційних трансфертів, забезпечуючи понад 90% їх

загальної суми у 2023–2025 роках. Водночас її питома вага у загальних доходах бюджету поступово знижується, що свідчить про зростання значущості внутрішніх джерел доходів та часткове зменшення абсолютної залежності бюджету від зовнішніх ресурсів. Така ситуація дозволяє Україні ефективніше планувати фінансові потоки та мінімізувати ризики нестабільності бюджетної системи в умовах війни та макроекономічної невизначеності.

Для повного розуміння ролі міжнародної фінансової допомоги у формуванні доходів Державного бюджету України важливо проаналізувати структуру надходжень за основними категоріями. Табл. 2.3 відображає обсяги офіційних трансфертів від міжнародних організацій, грантів, бюджетної підтримки ЄС та інших джерел за 2023–2025 роки. Такий підхід дозволяє оцінити не лише абсолютні обсяги допомоги, а й її розподіл за різними каналами надходжень, визначити динаміку та темпи зростання кожної категорії, що є критично важливим для планування державного бюджету та оцінки фінансової стійкості країни.

Таблиця 2.3

Структура міжнародних фінансових трансфертів до Державного бюджету України у 2023–2025 роках, млн грн [21]

Показник	2023, млн грн	2024, млн грн	Темп росту 2024 року до 2023 року, %	2025, млн грн	Темп росту 2025 року до 2024 року, %
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	433404,5	473945,2	109,3	584013,6	123,2
Кошти, отримані від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ або іншої міжнародної	87,7	39,7	45,3	88,6	223,2

організації за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки					
Гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	427239,9	333378,2	78,0	520037,3	155,9
Надходження в рамках програм бюджетної підтримки ЄС	6076,8	6546,8	107,7	0,0	0
Інша допомога, надана ЄС	0,0	133530,2	*	27887,6	20,9
Надходження в рамках програм допомоги урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,0	450,3	*	0,0	*

У 2023 році обсяг офіційних трансфертів від ЄС, урядів іноземних держав та міжнародних організацій становив 433404,5 млн грн. У 2024 році він зріс до 473945,2 млн грн, що відповідає темпу зростання 109,3%. У 2025 році обсяг досяг 584013,6 млн грн (темп росту 123,2%). Це свідчить про стійку тенденцію зростання основного джерела міжнародної допомоги, що забезпечує значну частку офіційних трансфертів та стабілізує доходи державного бюджету.

Надходження коштів від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ та інших організацій за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру у 2023 році становили 87,7 млн грн. У 2024 році вони знизилися до 39,7 млн грн (45,3% до попереднього року), проте у 2025 році значно зросли до 88,6 млн грн (темп росту 223,2%). Така волатильність пояснюється специфікою фінансування – ці кошти залежать від конкретних операцій та активності України в міжнародних місіях.

У 2023 році гранти (дарунки) до бюджетів усіх рівнів склали 427 239,9 млн грн, у 2024 році їх обсяг знизився до 333 378,2 млн грн (78% до попереднього року), що пов'язано зі зміною графіку надходжень або перерозподілом грантових ресурсів. У 2025 році обсяг грантів різко зріс до 520 037,3 млн грн (темп росту 155,9%), що свідчить про відновлення надходжень і збільшення фінансової підтримки донорів.

Обсяг надходжень в рамках програм бюджетної підтримки ЄС був невеликим у 2023–2024 роках (6 076,8 млн грн та 6 546,8 млн грн відповідно), з темпом росту 107,7% у 2024 році, і припинився у 2025 році (0 млн грн), що відображає завершення окремих програм бюджетної підтримки та зміни у структурі фінансування з боку ЄС.

У 2023 році таких надходжень іншої допомоги надано не було, у 2024 році вони склали 133 530,2 млн грн, а у 2025 році – 27887,6 млн грн. Це свідчить про запровадження нових форм підтримки, що не були закладені у попередні плани, а також про скорочення у 2025 році порівняно з піковим роком.

У 2023 році таких надходжень від урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ не було, у 2024 році вони склали 450,3 млн грн, а у 2025 році – 0 млн грн. Це відображає одноразовий характер деяких видів підтримки, які не були продовжені у наступні роки.

Проведений аналіз показує, що основним джерелом міжнародної фінансової допомоги є офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав та міжнародних організацій, що демонструють стабільне зростання протягом 2023–2025 років. Гранти та інші види допомоги характеризуються високою волатильністю, що відображає специфіку надходжень та програмну спрямованість донорів. Завдяки такій структурі допомоги держава отримує стабільну підтримку ключових статей бюджету, проте існує ризик непередбачуваних коливань обсягів деяких категорій, що потребує гнучкого бюджетного планування та адаптації до змін у міжнародній фінансовій підтримці.

Гранти, або дарунки від міжнародних фінансових установ та донорів, є важливою складовою міжнародної фінансової допомоги Україні. Вони надають ресурсну підтримку для реалізації проектів розвитку критично важливої інфраструктури, охорони здоров'я, освіти, енергетики та інших соціально значущих сфер. Табл. 2.4 відображає деталізовану структуру грантів, що надійшли до бюджетів усіх рівнів у 2025 році, зокрема гранти МБРР, ЄІБ, KfW, ЕЗР, JICA та інших міжнародних установ. Аналіз таких даних дозволяє оцінити направленість допомоги, пріоритетні сфери фінансування та їх вплив на зміцнення соціально-економічної стабільності держави.

Таблиця 2.4

Структура грантової допомоги до бюджетів усіх рівнів в Україні за 2025 рік,
млн грн [21]

Гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	2025, млн грн
Грант МБРР для проекту «Відновлення і розвиток стійкої національної моделі медичної галузі України»	464,1
Грант Фонду ЕЗР для проекту «Вища освіта України»	333,9
Грант KfW для проекту «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб»	22,0
Гранти на бюджетну підтримку, що надійшли до державного бюджету	502433,4
Грант МБРР для проекту «Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)»	3489,8
Грант ЄІБ для проекту «Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв»	146,6
Грант МБРР для проекту «Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей (HOPE)»	27,5
Грант ЕЗР та NIP для проекту «Енергоефективність громадських будівель в Україні»	59,4
Грант KfW для проекту «Посилення місцевого самоврядування в Україні»	107,4
Гранти МБРР на відновлення та розвиток енергетичної інфраструктури	7998,3
Грант JICA на реалізацію Програми екстреного відновлення	2868,9
Грант МБРР для Екстреного проекту надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)	1901,4
Грант МБРР з метою підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні	92,3
Грант МБРР на зміцнення спроможності Уряду щодо впровадження фіскальної реформи	18,7
Грант МБРР на трансформацію охорони здоров'я шляхом реформи та інвестицій в ефективність	14,8
Грант ЄІБ для проекту «Рішення для відновлюваної енергетики (RES)»	55,0
Грант МБРР і MAP для проекту «Стійке, інклюзивне та екологічно збалансоване підприємництво»	3,7

У 2025 році значна частина грантової допомоги надійшла від Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР). Найбільші гранти МБРР були спрямовані на відновлення критично важливої інфраструктури та соціальних секторів: проект «Відновлення і розвиток стійкої національної моделі медичної галузі України» отримав 464,1 млн грн, «Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури (RELINC)» – 3489,8 млн грн, а «Відновлення та розвиток енергетичної інфраструктури» – 7998,3 млн грн. Решта грантів МБРР орієнтовані на розвиток освіти (проект ARISE – 92,3 млн грн), охорону здоров'я (14,8 млн грн), фіскальні реформи (18,7 млн грн), а також підтримку сільського господарства та підприємництва (1901,4 млн грн та 3,7 млн грн). Така спрямованість грантів свідчить про системне інвестування у відновлення критичних секторів та підвищення стійкості державних послуг.

Гранти Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) були зосереджені на інфраструктурних та енергетичних проектах, зокрема на розвитку водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв (146,6 млн грн) та на відновлюваній енергетиці (55 млн грн), що відображає прагнення донорів підвищити соціальну ефективність фінансування. Гранти німецького банку KfW орієнтувалися на соціальну сферу, забезпечуючи житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб (22 млн грн) та підтримку місцевого самоврядування (107,4 млн грн), що підкреслює роль грантів у зміцненні громад та підтримці соціально вразливих груп. Проекти енергоефективності громадських будівель (59,4 млн грн), реалізовані за грантами E5P та NIP, демонструють пріоритетність зелених та енергоефективних ініціатив.

Важливим джерелом фінансування також стали гранти JICA та інших донорів, серед яких виділяється грант на реалізацію Програми екстреного відновлення у розмірі 2868,9 млн грн, що підкреслює значення оперативної міжнародної підтримки для відновлення інфраструктури та соціальних проектів після кризових ситуацій. Значний обсяг грантів на бюджетну підтримку, який у 2025 році склав 502 433,4 млн грн, свідчить про масштабну фінансову допомогу державному бюджету, що дозволяє уряду покривати дефіцит, реалізовувати

соціальні програми та забезпечувати стабільність фінансової системи. У комплексі ці показники демонструють, що міжнародна грантова допомога була спрямована на стратегічні сектори економіки та соціальної сфери, що суттєво підвищує стійкість державного бюджету та забезпечує реалізацію ключових державних програм.

Отже, гранти міжнародних донорів у 2025 році були ключовим інструментом фінансової підтримки України, спрямованим на відновлення критичних секторів економіки, охорони здоров'я, освіти, енергетики та соціальної інфраструктури. Основними донорами виступали МБРР, ЄІБ, KfW, ЕБР та ЛСА, при цьому найбільші обсяги грантів припадали на проекти відновлення енергетики, логістики та медичної галузі. Така структура грантової допомоги свідчить про цілеспрямоване використання міжнародних ресурсів, підвищує фінансову стійкість державного бюджету та забезпечує реалізацію стратегічних соціально-економічних програм.

2.2. Оцінка зовнішніх джерел фінансування державного бюджету України під час воєнного стану

Під час воєнного стану забезпечення фінансової стабільності держави стає одним із ключових завдань уряду, а зовнішні джерела фінансування виступають важливим інструментом підтримки бюджету. Україна, перебуваючи у кризовій ситуації, значною мірою покладається на міжнародну фінансову допомогу, кредити, гранти та програмну підтримку від донорських організацій та урядів іноземних держав. Вивчення таких джерел дозволяє оцінити їхню роль у покритті дефіциту бюджету, фінансуванні критичних секторів економіки та забезпеченні безперебійного функціонування державних програм.

Аналіз зовнішніх джерел фінансування також дає змогу зрозуміти структурні особливості надходжень, пріоритетні напрями їх використання та ефективність інтеграції міжнародної допомоги у бюджетний процес, що є

критично важливим для розробки стратегій фінансової стійкості України в умовах воєнного стану.

Зовнішнє фінансування виступає критично важливим джерелом підтримки державного бюджету України під час воєнного стану. Воно включає кредити від міжнародних фінансових організацій, урядів іноземних держав, іноземних комерційних банків, а також фінансування через випуск державних цінних паперів. Табл. 2.5 демонструє динаміку та структуру зовнішніх джерел фінансування з 2023 по 2025 рік, що дозволяє оцінити масштаби міжнародної підтримки, пріоритетність її використання та тенденції зростання у складних кризових умовах.

Таблиця 2.5

Динаміка зовнішнього фінансування Державного бюджету України у
2023–2025 роках, млн грн [21]

Показник	2023, млн грн	2024, млн грн	Темп росту 2024 року до 2023 року, %	2025, млн грн	Темп росту 2025 року до 2024 року, %
Зовнішнє фінансування	1084,6	1152,4	106,3	1597,1	138,6
Одержано позик, наданих міжнародними фінансовими організаціями	1083,4	1190,8	109,9	1449,8	121,8
Одержано позик, наданих органами управління іноземних держав	66,7	74,0	110,9	226,5	306,7
Одержано позик, наданих іноземними комерційними банками, іншими іноземними фінансовими установами	1,3	7,5	576,9	28,7	382,7
Фінансування за рахунок випуску цінних паперів	0,0	626,9	*	148,8	23,7

У 2023 році загальний обсяг зовнішнього фінансування склав 1084,6 млн грн, з яких більшу частину (1083,4 млн грн) становили позики від міжнародних фінансових організацій. Це свідчить про домінуючу роль міжнародних інституцій у підтримці бюджету України, зокрема Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку та Європейського інвестиційного банку.

У 2024 році зовнішнє фінансування зросло на 6,3% і досягло 1152,4 млн грн. Значне збільшення обсягів було зафіксовано у категорії позик від міжнародних організацій – 1190,8 млн грн, що на 9,9% більше, ніж у попередньому році. Паралельно зросли позики, надані урядами іноземних держав (74,0 млн грн, +10,9%), а також від іноземних комерційних банків та інших фінансових установ (7,5 млн грн, +576,9%), що свідчить про різке розширення джерел фінансування та диверсифікацію зовнішніх ресурсів. Особливо слід відзначити появу фінансування через випуск державних цінних паперів у 2024 році – 626,9 млн грн, що демонструє активне залучення коштів на міжнародних ринках капіталу.

У 2025 році загальний обсяг зовнішнього фінансування значно зріс – до 1597,1 млн грн, що на 38,6% перевищує показник 2024 року. Позики від міжнародних фінансових організацій становили 1449,8 млн грн, забезпечивши основну частину фінансової підтримки. Позики від урядів іноземних держав збільшилися до 226,5 млн грн (+306,7%), а від іноземних комерційних банків – до 28,7 млн грн (+382,7%), що відображає активне залучення різних міжнародних партнерів у фінансування бюджету України під час воєнного стану. Водночас фінансування за рахунок випуску цінних паперів зменшилося до 148,8 млн грн, що пов'язано з корекцією державної політики щодо залучення капіталу на зовнішніх ринках.

Динаміка зовнішнього фінансування демонструє, що міжнародні кредити залишаються ключовим інструментом підтримки державного бюджету України під час воєнного стану. Зростання обсягів позик від урядів іноземних держав і комерційних банків, а також використання механізмів випуску державних цінних паперів, свідчить про різнопланову стратегію диверсифікації джерел

фінансування, що дозволяє зменшувати залежність від окремих донорів та забезпечувати фінансову стійкість бюджету в умовах кризи.

У 2025 році зовнішнє фінансування залишалося критично важливим джерелом ресурсів для державного бюджету України, забезпечуючи підтримку економічної стабільності та фінансування критичних державних програм під час воєнного стану. Табл. 2.6 відображає розподіл зовнішніх позик та залучених коштів за основними категоріями: міжнародні фінансові організації, уряди іноземних держав, іноземні комерційні банки та фінансування через випуск державних цінних паперів. Аналіз цих даних дозволяє оцінити структурні пріоритети міжнародної підтримки, її роль у покритті дефіциту бюджету та ефективність інтеграції зовнішніх ресурсів у бюджетний процес.

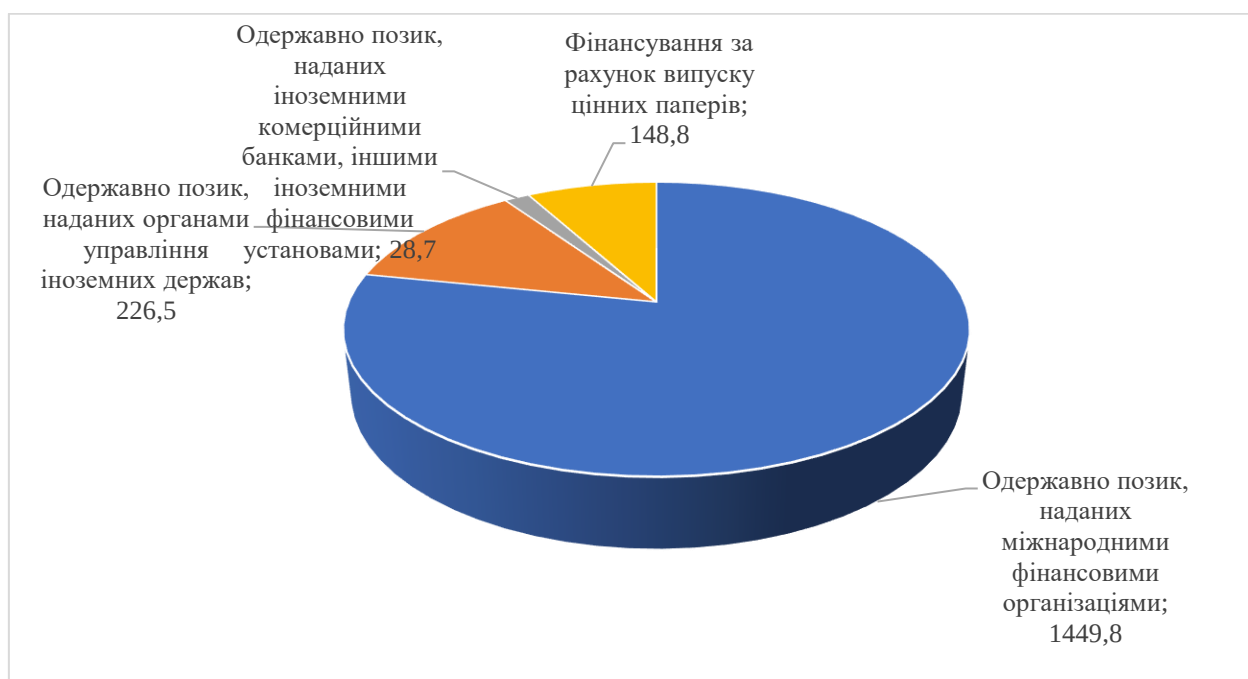

Рис. 2.2. Структура зовнішніх джерел фінансування Державного бюджету України у 2025 році, млн грн [21]

У 2025 році більшість зовнішнього фінансування державного бюджету України припадала на позики, надані міжнародними фінансовими організаціями, загальний обсяг яких склав 1449,8 млн грн. Це підкреслює домінуючу роль міжнародних інституцій, таких як МВФ, Світовий банк та Європейський інвестиційний банк, у підтримці фінансової стабільності держави.

Позики, надані органами управління іноземних держав, становили 226,5 млн грн, що вказує на активну участь двосторонніх міжнародних партнерів у фінансуванні бюджету України. Це свідчить про стратегічне зміцнення співпраці з окремими державами-донорів, спрямовану на покриття дефіциту та підтримку критичних секторів економіки.

Позики від іноземних комерційних банків та інших фінансових установ склали 28,7 млн грн, що, хоча й менше за обсяги від міжнародних організацій чи урядів, демонструє зростаючу роль приватного фінансового сектора у зовнішньому фінансуванні державного бюджету. Це також свідчить про можливості диверсифікації джерел фінансування навіть у кризових умовах.

Фінансування за рахунок випуску державних цінних паперів досягло 148,8 млн грн, що відображає активне залучення ресурсів через ринок капіталу для покриття дефіциту бюджету та реалізації соціально-економічних програм. Такий механізм дозволяє Україні поєднувати пряме зовнішнє фінансування з ринковими інструментами, підвищуючи гнучкість бюджетного планування.

Структура зовнішніх джерел фінансування у 2025 році свідчить, що міжнародні фінансові організації залишаються основними донорськими партнерами України, тоді як уряди іноземних держав і комерційні банки відіграють додаткову підтримуючу роль. Залучення коштів через випуск цінних паперів підкреслює прагнення уряду диверсифікувати джерела фінансування та забезпечити стійкість державного бюджету в умовах воєнного стану. Така багаторівнева стратегія фінансування сприяє підтриманню соціальних і економічних програм та зміцненню фінансової стабільності країни.

Зовнішня фінансова допомога у 2025 році відігравала ключову роль у підтримці державного бюджету України під час воєнного стану. Рис. 2.3 відображає розподіл фінансової підтримки за країнами та міжнародними організаціями, що дозволяє оцінити географічну структуру допомоги, пріоритетність партнерів та значущість окремих донорів для забезпечення економічної стабільності держави. Таке представлення даних дає змогу

простежити, які країни та інституції надають найбільший внесок у фінансування критичних державних програм та соціально-економічних ініціатив.

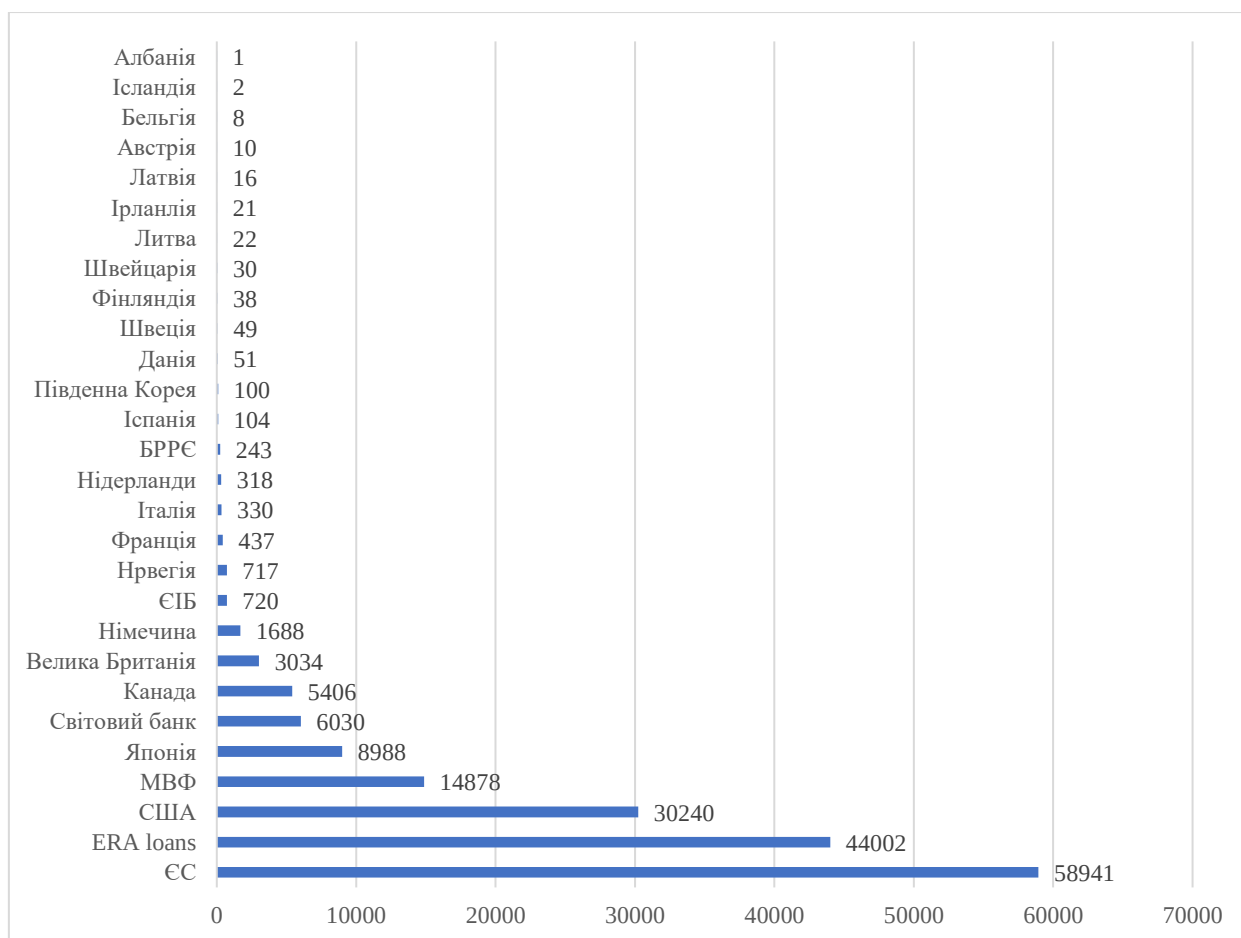

Рис. 2.3. Розподіл зовнішньої фінансової допомоги Україні за країнами та міжнародними організаціями у 2025 році, млн дол. [21]

У 2025 році лідером серед донорів була Європейський Союз, який надав Україні 58941 млн дол., що свідчить про ключову роль ЄС у забезпеченні макрофінансової підтримки та стабілізації державного бюджету. Значну частку також склали ERA loans – 44002 млн дол., що відображає спрямовану програмну підтримку для відновлення економіки та інфраструктури.

США надали 30240 млн дол., демонструючи стратегічне партнерство та готовність забезпечувати фінансову допомогу в умовах воєнного стану. Позики від МВФ становили 14878 млн дол., що підкреслює важливість міжнародних фінансових організацій у забезпеченні макрофінансової стабільності та підтримці державного бюджету.

Японія виділила 8988 млн дол., а Світовий банк – 6030 млн дол., що вказує на спрямованість допомоги на інфраструктурні та соціальні проекти. Канада та Велика Британія надали 5406 млн дол. та 3034 млн дол. відповідно, що демонструє активну участь західних партнерів у підтримці України.

Серед інших європейських країн та міжнародних організацій, таких як Німеччина (1 688 млн дол.), ЄІБ (720 млн дол.), Норвегія (717 млн дол.) та Франція (437 млн дол.), спостерігається менший, але стабільний внесок, що спрямовується на соціально-економічні та інфраструктурні програми. Малі донори, включно з Італією, Нідерландами, Литвою, Латвією та іншими країнами, надали символічні суми, проте їх підтримка свідчить про широку міжнародну солідарність та координацію допомоги на глобальному рівні.

Структура зовнішньої допомоги у 2025 році демонструє, що основна частина фінансування зосереджена в рамках ЄС та західних країн, а також ключових міжнародних організацій, таких як МВФ та Світовий банк. Це підкреслює стратегічне значення міжнародної підтримки для забезпечення фінансової стійкості України, покриття бюджетного дефіциту та реалізації критичних соціально-економічних і інфраструктурних програм під час воєнного стану.

Міжнародна допомога Україні у 2025 році охоплювала різні сектори економіки та була спрямована на підтримку малого та середнього бізнесу, агропромислового комплексу, транспортної інфраструктури, житлово-комунального господарства та енергетики. Табл. 2.6 демонструє окремі проекти міжнародної допомоги за секторами та обсяги фінансування у доларах США. Аналіз цих даних дозволяє оцінити структурні пріоритети донорської допомоги, концентрацію фінансових ресурсів на ключових напрямках економіки та ефективність використання міжнародних інвестицій для забезпечення стабільності та розвитку держави.

Серед секторів економіки найбільшу частку міжнародної допомоги отримала енергетика, обсяг фінансування якої сягнув 980 млн дол. США. Це свідчить про високу пріоритетність відновлення енергетичної інфраструктури,

що є критично важливою для забезпечення стабільності країни та підтримки функціонування соціально-економічних процесів під час воєнного стану.

Таблиця 2.6

Окремі проєкти міжнародної допомоги Україні за секторами економіки у 2025 році, млн дол. США [21]

Сектор економіки	Проєкти допомоги	Обсяг фінансування, млн дол. США
МСБ	Програма мікрогрантів від USAID	58
	Доступні кредити 5-7-9% (за підтримки урядів ЄС та Японії)	520
АПК	Програма допомоги фермерам від уряду Канади	110
	Кредитна лінія від МБРР для закупівлі насіння	350
Транспорт	Відновлення залізничної інфраструктури	380
	Проєкти реконструкції доріг та мостів	450
ЖКГ	Закупівля комунальної техніки та генераторів	120
	Кредити на ремонт пошкодженого житла	75
Енергетика	Проєкти закупівлі обладнання та ремонту мереж	980

Сектор малого та середнього бізнесу (МСБ) отримав значну підтримку через програми мікрогрантів від USAID на 58 млн дол. США та доступні кредити під 5–7–9% за підтримки урядів ЄС та Японії на 520 млн дол. США. Це відображає стратегію стимулювання приватного підприємництва та підтримки бізнесу в умовах кризи, що сприяє збереженню робочих місць та розвитку економіки на локальному рівні.

Агропромисловий комплекс (АПК) отримав допомогу у вигляді програми від уряду Канади на 110 млн дол. США та кредитної лінії від МБРР на закупівлю насіння на 350 млн дол. США. Така підтримка спрямована на забезпечення

продовольчої безпеки, відновлення виробничих потужностей та стабілізацію сільськогосподарського виробництва.

Сектор транспорту залучив значні кошти на відновлення залізничної інфраструктури (380 млн дол. США) та реконструкцію доріг і мостів (450 млн дол. США). Це свідчить про стратегічну спрямованість міжнародної допомоги на відновлення логістичних та транспортних мереж, що є критично важливим для економічної діяльності та мобільності населення.

Сфера житлово-комунального господарства (ЖКГ) отримала допомогу у вигляді закупівлі комунальної техніки та генераторів (120 млн дол. США) та кредитів на ремонт пошкодженого житла (75 млн дол. США). Це демонструє акцент донорів на підтримку соціально вразливих груп населення та забезпечення базових послуг у постраждалих регіонах.

Структура міжнародної допомоги за секторами економіки показує, що пріоритети донорів у 2025 році зосереджені на енергетиці, відновленні інфраструктури та підтримці бізнесу, що відповідає стратегічним потребам України під час воєнного стану. Розподіл коштів між різними секторами свідчить про комплексний підхід до відновлення економіки та забезпечення соціальної стабільності, а також про важливість міжнародних партнерів у реалізації критично важливих проєктів для держави.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

3.1. Ризики, виклики та ефективність використання міжнародної фінансової допомоги в умовах війни

В умовах воєнного стану міжнародна фінансова допомога для України є критично важливим ресурсом, що забезпечує покриття бюджетного дефіциту, підтримку соціально-економічної стабільності та фінансування ключових секторів економіки. Однак ефективне використання цих ресурсів супроводжується значними ризиками та викликами, які можуть впливати на результативність державних програм і загальну фінансову стійкість країни.

До основних ризиків відносять політичні та економічні чинники, включаючи залежність від зовнішніх донорів, коливання валютних курсів, затримки в наданні допомоги та невідповідність між очікуваними та фактичними обсягами фінансування. Крім того, в умовах війни зростає ймовірність нецільового використання коштів, бюрократичних затримок та проблем із координацією між державними органами та міжнародними партнерами.

Водночас сучасні механізми залучення та контролю міжнародної допомоги дозволяють підвищувати її ефективність через прозорість, підзвітність, цільове спрямування коштів та узгодженість із стратегічними пріоритетами державного бюджету. Аналіз ризиків та викликів, а також оцінка ефективності використання міжнародної допомоги, дозволяє розробляти системні підходи до оптимізації фінансових потоків, забезпечення стабільності бюджету та підтримки критично важливих секторів економіки в умовах воєнного стану.

Міжнародна фінансова допомога для України в умовах війни є стратегічно важливим ресурсом, але одночасно супроводжується низкою системних ризиків

та викликів, які можуть обмежувати її ефективність і вплив на державний бюджет:

1. Політичні ризики та залежність від донорів – основним викликом є висока залежність від рішень міжнародних партнерів. Надходження грантів і позик може затримуватися через політичні процеси, зміни урядів, внутрішньополітичні чи геополітичні фактори у країнах-донорів. Це створює ризик непередбачуваності фінансових потоків, що ускладнює планування державного бюджету та реалізацію соціально-економічних програм.

2. Економічні ризики та коливання валютних курсів – міжнародна допомога часто надходить у іноземній валюті (долари, євро), що створює залежність від коливань валютних курсів. Девальвація національної валюти може зменшувати реальну вартість допомоги, підвищувати ризик інфляції та зростання витрат на імпортовані товари й послуги, що фінансуються за рахунок грантів або позик.

3. Ризики нецільового використання та корупції – в умовах війни контроль за цільовим використанням коштів ускладнюється. Високі обсяги грантів та позик призводять до нецільового витрачання, зловживань чи корупційних схем, особливо у сферах з великою кількістю транзакцій та швидким оборотом коштів.

4. Адміністративні та організаційні виклики – в умовах воєнного стану держава стикається з проблемами координації між центральними та місцевими органами влади, а також між урядовими структурами та міжнародними донорами. Це призводить до затримок у перерахуванні коштів, дублювання процесів та недостатньої прозорості у використанні ресурсів.

5. Фінансові ризики, пов'язані з борговим навантаженням – частина міжнародної допомоги надається у вигляді позик. Збільшення зовнішнього боргу створює довгострокові фінансові зобов'язання, які потрібно обслуговувати після завершення воєнного стану. Це ставить під загрозу фінансову стабільність у середньостроковій перспективі, якщо економіка не зможе швидко відновитися.

6. Ризики ефективності та результативності – у складних умовах війни швидкість реалізації проєктів може не відповідати очікуваним цілям донорів.

Недостатня підготовка, брак кваліфікованих кадрів або обмеження логістики можуть знижувати результативність допомоги, особливо у сферах інфраструктури, енергетики та соціальної підтримки.

7. Соціальні та регіональні виклики – міжнародна допомога нерівномірно розподіляється між регіонами. Це може спричиняти соціальну напруженість та нерівномірний розвиток територій, особливо у зонах активних бойових дій, де потреби у фінансуванні найбільші, але доступ до ресурсів ускладнений [20].

Міжнародна фінансова допомога в умовах війни для України є незамінним ресурсом, однак її ефективність обмежується політичними, економічними, адміністративними та соціальними ризиками. Для мінімізації негативних наслідків потрібні системні механізми контролю, прозорість, чітке планування та координація між державними органами і донорами, що дозволяє зменшити ризики і підвищити результативність використання допомоги.

Ефективність використання міжнародної фінансової допомоги в умовах війни визначається здатністю держави перетворювати залучені ресурси у конкретні соціально-економічні результати, зокрема забезпечення макрофінансової стабільності, підтримку населення та відновлення критичної інфраструктури. У 2023–2025 роках Україна продемонструвала достатньо високий рівень результативності використання допомоги, що підтверджується реалізацією низки масштабних програм і проєктів.

Одним із ключових напрямів ефективного використання допомоги стало фінансування дефіциту державного бюджету. Кошти, надані міжнародними партнерами (ЄС, МВФ, США), були спрямовані на виплату заробітних плат бюджетникам; пенсійне забезпечення; соціальні трансферти населенню.

Зокрема, програма розширеного фінансування від МВФ (EFF, 2023–2027) забезпечила макрофінансову стабілізацію, контроль над інфляцією та підтримку валютного ринку. Це свідчить про високу ефективність використання ресурсів у частині підтримки базових функцій держави [22].

У 2023–2024 роках значні обсяги міжнародної допомоги були спрямовані на відновлення енергетики, що стало критично важливим після масованих атак на енергосистему. Прикладами ефективних проєктів є:

- закупівля трансформаторів, генераторів та енергетичного обладнання за підтримки Світового банку та ЄС;
- реалізація проєктів швидкого ремонту енергомереж;
- створення резервів енергетичного обладнання для стабілізації системи.

Результатом стало зменшення тривалості відключень електроенергії та підвищення стійкості енергосистеми, що підтверджує високу результативність вкладених ресурсів.

Міжнародна допомога активно використовувалась для стимулювання підприємницької діяльності програми мікрогрантів від USAID; державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» за підтримки ЄС та Японії.

Ці інструменти дозволили зберегти робочі місця; підтримати ліквідність підприємств; стимулювати відновлення економічної активності. Ефективність проявляється у зростанні кількості функціонуючих підприємств навіть в умовах війни та частковому відновленні економічного зростання.

Суттєва частина допомоги була спрямована на відбудову транспортної інфраструктури реконструкція доріг і мостів; відновлення залізничного сполучення; розвиток логістичних маршрутів для експорту. Ці заходи забезпечили безперервність постачання товарів і гуманітарної допомоги; підтримку експортного потенціалу України; інтеграцію у європейські логістичні мережі.

Міжнародна допомога дозволила реалізувати низку соціальних програм виплати внутрішньо переміщеним особам; гуманітарні програми підтримки населення; фінансування охорони здоров'я та освіти. Це сприяло зниженню соціальної напруженості та підтримці рівня життя населення, що є важливим показником ефективності використання ресурсів.

У 2023–2025 роках реалізовано проєкти з розвитку агропромислового комплексу (АПК): підтримки фермерів (Канада); кредитні програми на

закупівлю насіння та техніки (Світовий банк). Результатом стало збереження аграрного виробництва; забезпечення продовольчої безпеки; підтримка експортних надходжень [23].

Ефективність міжнародної фінансової допомоги в Україні проявляється через стабілізацію державних фінансів; відновлення критичної інфраструктури; підтримку бізнесу та населення; збереження економічного потенціалу країни. Водночас її результативність значною мірою залежить від прозорості використання коштів; ефективності державного управління; узгодженості дій з міжнародними партнерами.

У 2023–2025 роках Україна продемонструвала відносно високий рівень ефективності використання міжнародної фінансової допомоги, що підтверджується досягненням ключових макроекономічних і соціальних результатів. Міжнародна допомога стала не лише джерелом фінансування, а й інструментом відновлення економіки, підтримки населення та забезпечення стійкості держави в умовах війни.

3.2. Напрями підвищення ефективності залучення і використання міжнародної фінансової допомоги для забезпечення бюджетної стійкості

В умовах тривалої військової агресії та значного бюджетного дефіциту міжнародна фінансова допомога залишається ключовим джерелом підтримки фінансової системи України. Водночас зростання обсягів зовнішнього фінансування актуалізує необхідність підвищення ефективності його залучення та використання з метою забезпечення довгострокової бюджетної стійкості.

Сучасні виклики, пов'язані з нестабільністю надходжень, зростанням боргового навантаження, необхідністю швидкого відновлення економіки та підвищенням вимог до прозорості використання коштів, вимагають формування нових підходів до управління міжнародною допомогою. Особливої уваги набуває питання оптимального поєднання грантового та боргового фінансування, підвищення результативності бюджетних витрат, а також

забезпечення ефективної координації між державними органами та міжнародними партнерами.

Підвищення ефективності залучення та використання міжнародної фінансової допомоги в Україні в умовах війни потребує комплексного підходу, який охоплює як оптимізацію структури фінансування, так і вдосконалення інституційних та управлінських механізмів:

1. Оптимізація співвідношення між грантовими ресурсами та позиковими коштами. У сучасних умовах зростання державного боргу особливої актуальності набуває розширення частки безповоротної допомоги, а також залучення пільгових кредитів із тривалими строками погашення та мінімальними відсотковими ставками. Такий підхід дозволяє зменшити боргове навантаження у середньо- та довгостроковій перспективі й забезпечити більшу фінансову стійкість державного бюджету.

2. Підвищення прозорості та підзвітності використання міжнародної допомоги, що безпосередньо впливає на рівень довіри міжнародних партнерів. У цьому контексті необхідним є впровадження сучасних цифрових інструментів моніторингу руху коштів, регулярне оприлюднення результатів використання фінансових ресурсів, а також посилення незалежного аудиту. Прозорість дозволяє не лише мінімізувати корупційні ризики, але й створює передумови для збільшення обсягів фінансування з боку донорів.

3. Посилення інституційної спроможності органів державної влади у сфері управління міжнародною допомогою. В умовах значного обсягу фінансових ресурсів та великої кількості донорів особливо важливо забезпечити ефективну координацію між різними державними інституціями. Це передбачає вдосконалення організаційних процедур, підвищення кваліфікації державних службовців, а також формування єдиного підходу до управління міжнародними проєктами. У результаті це сприятиме скороченню термінів реалізації програм та підвищенню їх результативності.

4. Запровадження програмно-цільового підходу до використання міжнародної фінансової допомоги, який передбачає орієнтацію не на процес

витрачання коштів, а на досягнення конкретних результатів. У цьому контексті доцільним є визначення чітких показників ефективності для кожного проєкту, проведення оцінки соціально-економічного ефекту та впровадження міжнародних стандартів управління, орієнтованих на результат. Це дозволяє забезпечити більш раціональне використання ресурсів та досягнення стратегічних цілей розвитку.

5. Концентрація фінансових ресурсів у стратегічно важливих секторах економіки, які мають найбільший мультиплікативний ефект. До таких сфер належать енергетика, транспортна та логістична інфраструктура, агропромисловий комплекс, а також сектор малого і середнього бізнесу. Саме інвестування у ці галузі створює передумови для економічного відновлення, зростання виробництва та збільшення доходів бюджету в майбутньому.

6. Підвищення ефективності є також посилення координації з міжнародними партнерами. Значна кількість донорів та програм фінансування потребує узгодження пріоритетів і уникнення дублювання проєктів. Формування спільних координаційних механізмів дозволяє забезпечити більш раціональний розподіл ресурсів, знизити адміністративні витрати та підвищити узгодженість реалізації програм.

7. Розвиток механізмів співфінансування та державно-приватного партнерства, що дозволяє залучити додаткові ресурси до процесу відновлення економіки. Використання змішаних фінансових інструментів сприяє активізації інвестиційної діяльності, зменшенню навантаження на державний бюджет та підвищенню ефективності реалізації інфраструктурних проєктів [34].

Важливим доповненням є необхідність формування середньо- та довгострокової стратегії залучення міжнародної фінансової допомоги, яка має бути інтегрована із загальною бюджетною та борговою політикою держави. В умовах високої залежності від зовнішніх ресурсів важливо не лише реагувати на поточні потреби, а й прогнозувати обсяги та структуру фінансування на кілька років вперед. Такий підхід дозволяє уникнути дисбалансів у бюджетному плануванні, підвищити передбачуваність фінансових потоків і забезпечити

узгодженість між короткостроковими антикризовими заходами та довгостроковими цілями економічного розвитку.

Окремої уваги потребує удосконалення механізмів інтеграції міжнародної допомоги у бюджетний процес. Йдеться про більш тісне поєднання зовнішнього фінансування із системою державного планування та виконання бюджету, що дозволяє уникнути паралельного фінансування одних і тих самих напрямів та забезпечити більш ефективний розподіл ресурсів. Інституційна інтеграція міжнародної допомоги у бюджетну систему також сприяє підвищенню прозорості та контролю за використанням коштів.

Важливим напрямом є також посилення орієнтації міжнародної допомоги на досягнення структурних реформ. У сучасних умовах міжнародні партнери дедалі більше пов'язують надання фінансових ресурсів із виконанням реформ у сфері державного управління, антикорупційної політики, судової системи та публічних фінансів. Це означає, що ефективність допомоги визначається не лише обсягами фінансування, а й здатністю держави реалізовувати інституційні зміни, які створюють передумови для сталого економічного розвитку.

Крім того, доцільним є розвиток системи оцінки ризиків використання міжнародної допомоги та впровадження механізмів їх попередження. Йдеться про формування інструментів ідентифікації фінансових, операційних та інституційних ризиків, що дозволяє своєчасно реагувати на можливі відхилення у реалізації проєктів. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності управління ресурсами та зменшенню ймовірності втрат.

Не менш важливим є забезпечення регіональної збалансованості у розподілі міжнародної допомоги. В умовах війни окремі регіони зазнають значно більших втрат та потребують більшого обсягу фінансування для відновлення інфраструктури та економічної діяльності. Раціональний розподіл ресурсів між регіонами дозволяє зменшити соціально-економічні диспропорції та забезпечити більш рівномірне відновлення країни.

Також важливим доповненням є розвиток механізмів післяпроєктного моніторингу та оцінки ефективності використання міжнародної допомоги. Це

передбачає не лише контроль за процесом реалізації проєктів, а й оцінку їх довгострокового впливу на економіку та соціальну сферу. Такий підхід дозволяє визначити, наскільки досягнуті результати відповідають поставленим цілям, і сформулювати рекомендації для підвищення ефективності майбутніх програм.

У сукупності зазначені напрями доповнюють базову модель удосконалення управління міжнародною фінансовою допомогою та формують комплексний підхід, орієнтований на підвищення результативності використання ресурсів, зміцнення бюджетної стійкості та забезпечення довгострокового економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

Міжнародна фінансова допомога є важливим економічним інструментом, який забезпечує додаткові фінансові ресурси державі для реалізації соціально-економічних, інфраструктурних та стратегічних програм розвитку. Її суть полягає не лише у передачі коштів, а у формуванні механізмів підтримки фінансової стійкості країни, стимулювання реформ та модернізації ключових секторів економіки.

Ключовими економічними характеристиками міжнародної фінансової допомоги є її цільовий характер, зовнішня орієнтація та спрямованість на підвищення результативності державних програм. Міжнародна фінансова допомога не лише компенсує дефіцит державного бюджету, але й стимулює впровадження реформ, інтеграцію у світову економіку та підвищення соціальної та економічної стійкості держави.

Таким чином, міжнародна фінансова допомога є стратегічним інструментом формування доходів державного бюджету, що забезпечує країні необхідні ресурси для розвитку, стабільності та ефективного управління економікою в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Бюджетна класифікація міжнародної фінансової допомоги відповідно до наказу Міністерства фінансів України дозволяє систематизувати її за видами, джерелами та напрямками використання, що забезпечує прозорість та контроль ефективності її залучення. Встановлені принципи залучення допомоги – цільове використання, прозорість і підзвітність, ефективність і результативність, а також узгодженість з бюджетною політикою держави – визначають правила гри для донорів і держави, забезпечуючи максимальний ефект від зовнішніх ресурсів.

Проведений аналіз міжнародної фінансової допомоги у структурі доходів Державного бюджету України свідчить про ключову роль зовнішніх ресурсів у забезпеченні фінансової стабільності держави під час воєнного стану. Дослідження динаміки та структури допомоги показало, що обсяги офіційних

трансфертів і грантів у 2023–2025 роках демонструють стабільне зростання, що дозволяє Україні покривати бюджетний дефіцит та реалізовувати соціальні й економічні програми.

Структурний аналіз показав, що найбільші обсяги допомоги надходять від Європейського Союзу, США, МВФ, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, а також урядів західних країн, що підкреслює домінуючу роль міжнародних партнерів у забезпеченні макрофінансової стабільності. Одночасно невеликі, але постійні внески інших країн відображають широку міжнародну солідарність та координацію зусиль для підтримки України.

Окремий аналіз грантової допомоги за секторами економіки показав, що пріоритети міжнародних донорів зосереджені на енергетиці, інфраструктурі, транспорту, агропромисловому комплексі та підтримці малого і середнього бізнесу. Таке спрямування свідчить про системне інвестування у відновлення критично важливих секторів економіки та забезпечення стійкості державних послуг.

Дослідження зовнішніх джерел фінансування під час воєнного стану також продемонструвало, що позики міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних держав залишаються основними механізмами забезпечення бюджету, а використання державних цінних паперів і кредитних ліній від комерційних банків сприяє диверсифікації фінансування та підвищенню гнучкості бюджетного планування.

Тобто, міжнародна фінансова допомога виступає не лише джерелом покриття дефіциту бюджету, але й механізмом стимулювання економічного відновлення, модернізації критичної інфраструктури та забезпечення соціальної стабільності. Її комплексна структура та ефективне використання є ключовим чинником підвищення фінансової стійкості України в умовах воєнного стану та глобальної економічної невизначеності.

Перспективи підвищення ефективності використання міжнародної фінансової допомоги пов'язані з реалізацією комплексних напрямів удосконалення, серед яких ключове значення мають оптимізація структури

фінансування, підвищення прозорості та підзвітності, посилення інституційної спроможності державних органів, впровадження програмно-цільового підходу, а також розвиток цифрових інструментів управління фінансовими потоками. Важливим є також забезпечення стратегічного планування залучення допомоги, її інтеграції у бюджетний процес та орієнтації на реалізацію структурних реформ.

Таким чином, ефективність міжнародної фінансової допомоги визначається не лише обсягами залучених ресурсів, але й якістю їх управління. Формування сучасної, прозорої та результативної системи використання міжнародної допомоги є ключовою передумовою зміцнення бюджетної стійкості України, зниження залежності від зовнішнього фінансування та забезпечення довгострокового економічного відновлення і розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail. 2012.
2. Alesina A., Dollar D. Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? Journal of Economic Growth. 2000.
3. Băcilă N. The relation between state aid and economic development in the European Union. The Romanian Economic Journal. 2010. № 36. P. 111–122.
4. Burnside C., Dollar D. Aid, Policies, and Growth. American Economic Review. 2000.
5. Fischer S. Macroeconomics. 1990.
6. International Monetary Fund. Seventh review under the Extended Fund Facility. 2025. 163 p.
7. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
8. Musgrave R. The Theory of Public Finance. New York: McGraw-Hill, 1959.
9. Sachs J. The End of Poverty. 2005.
10. Tanzi V. Fiscal Policy: When Theory Collides with Reality. 2013.
11. Trebesch C., Antezza A., Bushnell K. et al. The Ukraine Support Tracker. Kiel Working Paper. 2023. № 2218. 44 p.
12. Ukraine Recovery Conference (URC). URL: <https://ua.urc2022.com>
13. Алексеєва К. Державна підтримка розвитку аграрного бізнесу в умовах глобальних загроз. Наукові перспективи. 2023. № 2(32). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/3868/3889>
14. Більша частина державного боргу України – це пільгове фінансування від міжнародних партнерів. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/the_largest_part_of_ukraines_state_debt_is_concessional_financing_from_international_partners-4451 (дата звернення: 03.04.2025).
15. Богдан Т. П. Міжнародна фінансова допомога для України: обсяги і напрями використання. Фінанси України. 2022. № 8. С. 26–45.

16. Боднарюк І. Л., Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Тенденції розвитку благодійництва та особливості оподаткування в Україні в умовах війни. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2024. № 43. С. 114–125.

17. Виговська Н. Г., Цисар О. В. Державна фінансова допомога: сутність, критерії ідентифікації, класифікація. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 4(106). С. 129–135. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-4\(106\)-129-135](https://doi.org/10.26642/ema-2023-4(106)-129-135)

18. Геєць В. М. Пріоритети фінансової політики у контексті відновлення економіки України. Фінанси України. 2022. № 6. С. 7–21.

19. Грицун В. В. Міжнародна фінансова допомога ЄС. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2021. № 8. С. 52–61.

20. Губанова Н., Яцина В., Коротун В. Фінансова допомога Україні у кризових умовах: міжнародний аспект. Економіка та управління національним господарством. 2024. № 86. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.86.309949>

21. Державний веб-портал бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/>

22. Дугінець Г., Ніжейко К. Міжнародна технічна допомога в повоєнній відбудові України. Scientia Fructuosa. 2022. № 3.

23. Жажина К., Антоненко В. Оцінка зовнішньої фінансової допомоги та державний борг України у 2022–2023 роках. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/34397>

24. Жаліло Я. А., Базилук Я. Б., Кононенко С. В., Яблонський О. В. Післявоєнне відновлення України: принципи, пріоритети, механізми. Київ: НІСД, 2022. 116 с.

25. Квятковська О. В. Офіційна допомога як інструмент реалізації політики міжнародного розвитку. Панорама політологічних студій. 2013. № 10. С. 36–46.

26. Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. Євроінтеграція України та економічна безпека держави. 2024. № 1(32). С. 239–252. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\).239-252](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).239-252)

27. Ліллемяе О. Є. Господарсько-правове забезпечення державної допомоги суб'єктам господарювання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 201 с.

28. Мединська Т. В. Міжнародна фінансова допомога Україні в умовах війни: цілі та перспективи. Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Економічний збірник. 2025. Т. 5. DOI: <https://doi.org/10.32782/1563-3950-2025-5-5>

29. Мединська Т., Боднарюк І., Олійник Н. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2023. № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-14>

30. Мельник С. Б., Феофанова І. М. Правомірна державна допомога суб'єктам господарювання: законодавче відображення. Forum Prava. 2019. № 57(4). С. 59–65.

31. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до ДНЯЗ. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158

32. Мороз Н. В., Косик В. М. Фінансова допомога Україні від міжнародних партнерів у період війни. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-01>

33. Панченко В. А. Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 2(108). С. 139–143. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-2\(108\)-139-143](https://doi.org/10.26642/ema-2024-2(108)-139-143)

34. Партнери з розвитку, які надали бюджетну підтримку Україні у 2024 році загальним обсягом понад 41 млрд дол. США. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/development_partners_that_provided_ukraine_with_over_41_billion_in_budget_support_in_2024_and_the_allocation_of_these_funds-4974 (дата звернення: 03.05.2026).

35. Пойда-Носик Н. Міжнародні фінансові джерела для економічного розвитку України: національні пріоритети та регіональні можливості. Акта

Academiae Beregsasiensis. Economics. 2025. № 8. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-8-321-332>

36. Посаднева О., Смолієнко В. Аналіз впливу міжнародної допомоги на ресурсну базу державного бюджету України. Сталий розвиток економіки. 2025. № 2(53). С. 335–340. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-46>

37. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>

38. Прохорова М. Е., Гуменюк Я. М. Міжнародна фінансова допомога Україні. Наукові перспективи. 2023. № 11(41). С. 640–651. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-640-651](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-640-651)

39. Пшеничний П. Грошей багато не буває: від кого та на яких умовах Україна отримує фінансову допомогу. 2022. URL: <https://cutt.ly/ZwfaF1ik>

40. Смірнова О. М. Фінансування післявоєнної відбудови України: світовий досвід та можливості для України. Фінанси України. 2023. № 4. С. 49–63.

41. Щипанський П. В., Леонтович С. П., Сотник В. В. Міжнародна допомога партнерів як одна з економічних складових перемоги. Актуальні питання національної безпеки і оборони. 2022. № 2. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-19-2-27-31>

АНОТАЦІЯ

Ткачук Р.Р. Міжнародна фінансова допомога як джерело доходів Державного бюджету України. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2026. 54 с.

У першому розділі розкрито економічну суть, форми та класифікацію міжнародної фінансової допомоги, проаналізовано наукові підходи до визначення її ролі у бюджетній системі, а також визначено принципи залучення та нормативно-правові засади її використання в Україні. У другому розділі здійснено детальний аналіз динаміки, структури та джерел міжнародної фінансової допомоги у 2023–2025 роках, досліджено її частку у доходах державного бюджету, рівень виконання планових показників, а також проведено оцінку зовнішніх джерел фінансування в умовах воєнного стану. У третьому розділі обґрунтовано напрями підвищення результативності залучення і використання зовнішніх фінансових ресурсів для забезпечення бюджетної стійкості України.

Ключові слова: міжнародна фінансова допомога, державний бюджет, доходи бюджету, офіційні трансферти, гранти, зовнішнє фінансування, бюджетна стійкість, воєнний стан, державний борг, макрофінансова стабільність.

SUMMARY

Tkachuk R.R. International Financial Assistance as a Source of Revenues of the State Budget of Ukraine. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2026. 54 c.

The first chapter reveals the economic essence, forms, and classification of international financial assistance, analyzes scientific approaches to defining its role in the budgetary system, and identifies the principles of its attraction as well as the regulatory and legal framework for its use in Ukraine. The second chapter provides a detailed analysis of the dynamics, structure, and sources of international financial assistance in 2023–2025, examines its share in state budget revenues, the level of fulfillment of planned indicators, and evaluates external sources of financing under martial law conditions. The third chapter substantiates directions for improving the effectiveness of attracting and using external financial resources to ensure the budgetary sustainability of Ukraine.

Keywords: international financial assistance, state budget, budget revenues, official transfers, grants, external financing, budget sustainability, martial law, public debt, macro-financial stability.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Р.Р. Ткачук